

Açılışının 450. Yıl Dönümünde Edirne Selimiye Külliyesi'nin Günümüze Ulaşmayan Sebili Üzerine Bir Araştırma

N. Çiçek Akçıl Harmankaya*

* Doç. Dr. / Assoc. Prof.

İstanbul Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü /
Istanbul University, Faculty of
Architecture, Department of
Architecture
nesrin.akcilharmankaya@istanbul.edu.tr
İstanbul / TÜRKİYE

Öz

İslam dininin temizlik ve hayırseverliğe verdiği önem nedeniyle sebil ve çeşme gibi su yapıları çokça inşa edilmiştir. Genellikle cami, mescit tekke gibi yapıların yanında ya da yakınında hayrat olarak yaptırılan sebiller halkın su ihtiyacını karşılamak için inşa edilmişlerdir. Kandil ve Ramazan'da limonata ve şerbet de ikram edilen bu yapılar, konumlarına göre köşe, cephe, müstakil ve pencere sebilleri olarak isimlendirilmektedirler. Çokgen, dörtgen ve daire şeklindeki bu yapılardan Edirne'de yirmi kadar inşa edildiği bilinmektedir. Balkan savaşları, depremler, yangınlar, yol ve çevre düzenlemeleri gibi nedenlerden dolayı yıllar içinde yok olan sebillerden biri de Selimiye Sebili'dir. III. Murad devrinde Mimar Davud Ağa tarafından yapıldığı düşünülen sebilin kesin inşa tarihi bilinmemektedir. "III. Murad Sebili, Selim Han Sebili ve Davud Ağa Sebili" isimleriyle de bilinmektedir. Bu çalışmada, 1930'ların ortalarına kadar Edirne Selimiye Külliyesi arasının batı köşesinde bulunan sebilin mimarı, mimarisi ve tarihi özelliklerine değinilerek Edirne sebilleri ve sebil mimarisi içindeki yeri hakkında bir değerlendirme yapılacaktır. 1761-1762 tarihli onarım kayıtları eşliğinde inşa tarihi ve konumu açısından Selimiye Külliyesi ile olan ilişkisi ilk defa detaylı olarak incelenecektir. Edirne su yapıları hakkındaki çalışmalarda münferit bir sebil olarak ele alınarak, Selimiye Külliyesi'nin bir parçası olabileceği üzerinde durulmamış olması bu çalışmayı önemli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Mimarisi, Edirne, Selimiye Külliyesi, Sebil, Mimar Davud Ağa.

Gönderim / Received:

26 Nisan 2025

Kabul / Accepted:

7 Ağustos 2025

Alan Editörü / Field Editor: Osman
Kunduracı

A Study on the Non-Extant Sebil of the Edirne Selimiye Complex on the Occasion of the 450th Anniversary

Abstract

The Islamic emphasis on purification and charity significantly influenced the construction of water structures. For this reason, considerable attention was dedicated to building structures such as fountains and sebils. These structures, built as charitanle endowments alongside places of worship such as mosques and masjids, served to meet the water needs of the people. Sebils, where sherbet was also distributed during Ramadan and holy nights, are called corner, facade, detached, and window sebils according to their locations. Approximately twenty sebils with quadrangular, polygonal, or

circular plans, were constructed in Edirne. However, most of them have been destroyed or severely damaged due to the Balkan wars, earthquakes, fires, road and environmental arrangements. One of the sebils that has not survived to the present day is the Selimiye Sebil. The exact construction date of the structure, which is believed to have been built by architect Davud Ağa during the reign of Murad III, is unknown. It is also known as the “Murad III Sebil, Selim Han Sebil, and Davud Ağa Sebil.” This article evaluates the architecture, history, and architect of the sebil located in the western corner of the Edirne Selimiye Complex until the mid-1930s and its significance in Edirne sebils and sebil architecture. Due to its location, its relationship with the Selimiye Complex will be examined for the first time. Previous studies on Edirne’s water structures treated it merely as an individual fountain, failing to highlight its potential connection to the Selimiye Complex, thereby establishing the importance of this study.

Keywords: Ottoman Architecture, Edirne, Selimiye Complex, Sebil, Architect Davud Ağa.

GİRİŞ

İslamiyet'in temizlik ve hayırseverliğe verdiği önem su yapılarının inşasında her zaman önemli olmuştur. Hz. Muhammed'in "*Sadakanın en faziletlisi su teminidir*" dediği de bilinmektedir (Ebû Dâvûd, Zekât, 41; Tirmizî, Edeb 41). Bu nedenle şadırvan, çeşme ve sebiller gibi küçük su yapılarının inşası önemli hayırların başında gelmiştir. Arapça "*fî sebîli'llâh*" yol anlamına gelen sebil kelimesi, yoldan geçenlerin su içme ihtiyacını karşılayan, bayram ve özel günlerde ise şerbet veya meyve suyu dağıtılan etrafı parmaklıklı genellikle dörtgen, çokgen veya yuvarlak planlı ve kubbe ile örtülü yapıları tanımlamak için kullanılmaktadır (Çetintaş, 1944, s. 142; Ödekan, 1997, 1626; Urfalıoğlu, 2009, s. 249-250). Sebilhane olarak da adlandırılmakta olup hayır için parasız su dağıtılan küçük su yapılarından (Pakalın, 1946, s.6). Külliyelerin bir parçası olarak cami, mescit, tekke ve türbelerin köşesinde ya da yakınında konumlanan bu yapılar bir çarşının yanında da inşa edilebildiği gibi hazire duvarlarında, bazen de işlek bir cadde üzerinde inşa edilmişlerdir. Konumlarına göre köşe, cephe, müstakil ve pencere sebilleri şeklinde adlandırılmaktadır (Arseven, 1952, s. 1772).

Osmanlı İmparatorluğunun uzun bir süre başkenti olan Edirne'de yirmiyeye yakın sebil inşa edildiği bilinmektedir¹. Ancak, yangınlar ve 1752 depremi başta olmak üzere Rus Savaşları ve Balkan Savaşları ile 1930'lu yıllarda başlayan yeni yol açma ve bazı çevre düzenlemeleri nedeniyle çoğu yok olmuştur². Bugün mevcut olmayan bu yapılardan biri de çalışma konumuzu oluşturan Selimiye Sebilidir. Bu çalışmada, 1930'ların ortalarına kadar Selimiye arastasının batı köşesinde bulunan sebil, tarihi ve mimari özellikleri bakımından ele alınarak Selimiye Külliyesi'ni meydana getiren yapılardan biri olması üzerinde durulacaktır (Görsel 1).

Görsel 1. Selimiye Sebilinin Bugünkü Yeri (N.Ç. Akçıl Harmankaya, 2023)

¹ Abdurrahman Hibrî Efendi Edirne'de 17. yüzyılın ortalarında on yedi; Ahmed Badi Efendi ise 19. Yüzyılda, on üç sebil bulunduğunu aktarmaktadır. Abdurrahman Hibrî, 1999, s. 52; Ahmed Bâdi, I, 2000, s. 271-327.

² Günümüze ulaşmayan sebiller arasında; Gazi Hoca Sebili, Tüttünsüz Baba Sebili, Saruca Paşa Sebili, Yalnız Göz Sebilleri, Saraçhane Sebili, İki Kapılı Han Sebili ve Kuşçu Doğan Sebili de yer almaktadır. Bkz. Karademir, 2019, s.106-116.

Edirne Selimiye Külliyesi

Selimiye Külliyesi, Edirne’de Kavak Meydanı olarak adlandırılan yükseltide bulunmaktadır. Eski Saray (Saray-ı Atik) alanında inşa edilen yapı Sinan’ın ustalık eseri olarak kabul edilmektedir (Evliya Çelebi, 2016, 1/3 s. 324). Cami harım kapısı üzerindeki, Edirneli Şair Sofuzade Dai’ye ait kitabesine göre Sultan II. Selim döneminde 1568/69 (H.976) ile 1574/75 (H.982) yılları arasında inşa edilmiştir. Külliye yapıları; büyük dikdörtgen avlunun içinde ortada cami ile güney doğusunda Darülhadis Medresesi, güney batısında Darülkurra Medresesi ile batıda muvakkithâne, arasta ve sıbyan mektebinden oluşmaktadır.

Osmanlı cami mimarisinde merkezi plan gelişimindeki en yüksek noktayı ifade eden Selimiye Camii kesme taştan inşa edilmiş olup pencere ve kemerlerinde ise iki renkli taş malzeme kullanılmıştır. Sekiz destek üzerinde yükselen kubbeli yapıda mihrap güneye doğru çıkma yapmaktadır. Camiyi örten merkezi kubbesi 31.30 m. çapında olup 43 m. yüksekliğe sahiptir. Caminin dört köşesinde üçer şerefeli birer minare yer almaktadır. 70.89 m. yüksekliğindeki bu minarelerden kuzey batı ve kuzey doğu köşelerdekilerin şerefelerine birbirinden bağımsız üç ayrı merdivenle çıkılabilmektedir (Sönmez & Sönmez, 1996, s.73-79; Kuban, 1997, s.169-171; Sâî Mustafa Çelebi, 2002; Yavuzylmaz, 2023, s.438-465; Mülâyim, 2024, s. 60).

Cami, medreseler, muvakkithane ve arastanın doğu yönündeki dükkânları 1568-1574 yılları arasında Sinan tarafından inşa edilmiştir (Necipoğlu, 2013, s. 327). Cami dış avlusunun batı duvarı önündeki arastası 255 m. uzunlukta olup 124 adet dükkândan müteşekkildir. Kuzey-güney doğrultuda uzanan ana kol ile bir kısa koldan oluşan T-biçimli bu yapının batısındaki dükkânları, tonozlu üst örtüsü ile dua kubbesi ve yapıya bitişik fevkani sıbyan mektebinin, III. Murad döneminde Davud Ağa tarafından yapıldığı bilinmektedir (Kuruyazıcı, 1986, s. 159; Kuran, 1986, s.165; Necipoğlu, 2013, s. 327). Batıda arasta ile sınırlanan cami avlusu ve külliyenin etrafı duvarlar ile çevrilidir. Caminin kible yönünde ise iki set halinde düzenlenmiş haziyesi bulunmaktadır. Burada III. Ahmet’in oğlu Şehzade Selim’in (ö.1130/1717-18) açık türbesi yer almaktadır. Haziye duvarı üzerinde ise Hasan Paşa Sebili adıyla bir pencere sebili vardır (Akçıl Harmankaya, 2022, s. 267-296). Ayrıca, caminin kuzeybatısında erkekler tuvaleti ile muvakkithanesi; kuzeydoğusunda kadınlar tuvaleti ile dış avlu duvarının kuzeydoğu köşesinde ise bir duvar çeşmesi (Akçıl Harmankaya, 2019, s. 1-18) bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğünce 2021 yılı Kasım ayında restorasyona alınan Selimiye Camii kapsamlı bir onarım sürecinden geçmekte olup 2025 yılı sonlarında çalışmaların tamamlanması beklenmektedir.

Ancak kaynaklardan, günümüze ulaşmayan makalemize konu bir sebili başta olmak üzere, Selimiye Külliyesi’nin Yemiş (Meyve) Kapanı, Nahıl Hanı ve su terazisi ile bazı ev ve odalardan meydana gelen başka yapılarının daha olduğu öğrenilmektedir (Kuran, 1986; Sönmez, 1988; Sönmez & Sönmez, 1996, s.73-79; Kuban, 2007; Mülâyim & Çobanoğlu, 2009, s.430-434; Mülâyim, 2024, s. 41).

Günümüze Ulaşmayan Selimiye Sebili

Günümüzde mevcut olmayan Selimiye Sebili, Selimiye Cami önündeki Mimar Sinan Caddesi (e. Sultan Selim) üzerinde, arastanın batı köşesinde yer almaktaydı. Çeşitli yayınlarda “*Selim Han sebili*” (Evliya Çelebi, 2016, 1/3 s. 333), “*III. Sultan Murad Sebili*” (Meriç, 2013, s. 54), “*Mimar Davud Sebili, Mimar Davud Ağa Sebili-Arasta Sebili*” (Onur, 1978, s. 23, 76, 79), “*III. Murat Sebili*” (Köylüoğlu, 2001, s. 49) ve “*Arastabaşı Sebili*” (Karademir, 2019, s. 113) gibi farklı isimlerle de anılmaktadır. Sultan III. Murad döneminde Davud Ağa tarafından yapıldığı düşünülmektedir (Görsel 2-3).

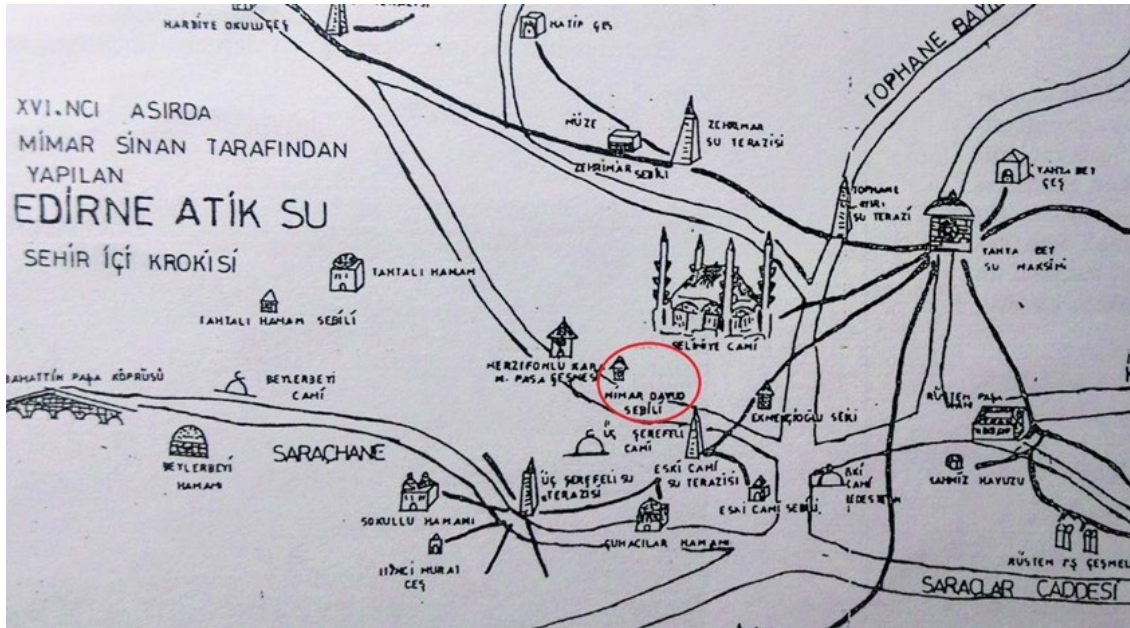

Görsel 2. Selimiye Sebili, 1900'ler (E. Özendes, 1999, s. 107)

Görsel 3. Selimiye Arastası ve Sebili, 20. Yüzyıl Başı (Ali Saim Ülgen Arşivinde Edirne.
<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/88729>. Erişim tarihi: 03.09.2024)

İnşa tarihi bilinmeyen söz konusu sebil, O. Onur'un, Mimar Sinan tarafından yapılan 16.yüzyıl' ait Edirne eski su sistemini gösteren krokisinde Selimiye Cami altında "Mimar Davud Sebili" adıyla gösterilmektedir (Görsel 4).

Görsel 4. 16. Yüzyıl Edirne Su Sistemi (O. Onur, 1978, s. 23)

Edirne su yapıları üzerine yapılan çalışmalarda ise Edirne'de inşa edilen münferit sebillerden biri olarak ele alınan yapı, Selimiye Külliyesi'nin bir parçası olup, Sinan'dan sonra cami çevresinin imarı için yapılan çalışmalar kapsamında sonradan inşa edilmiştir. İnşasına ve Selimiye Külliyesi'ne ait olduğuna ilişkin en önemli ve en eski belge 18. yüzyıl ortalarına ait onarım kayıtlarıdır.

Selimiye Camii ve Külliyesi, eskiyen kurşun örtüleri ve derzlerinden sızan yağmur sularının yapılara zarar vermesi, bazı yıpranan dükkân saçaklarının insanların ölümüne yol açması gibi nedenlerden dolayı 1761 yılında kapsamlı bir tamir sürecine girmiştir (Batır&Dündar, 2022, s. 929-968; Cengiz, 2020, s. 60-63; BOA, Evkaf Haremeyn, 5318; BOA, Meşihat Şeriyye, 4023). Hazırlanan Keşf-i Evvel defteri ile restorasyonu gerçekleştirilmiş, ardından keşif heyeti tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Bu tamiratın kontrolü, 18 Ağustos 1761 tarihinde Edirne Bostancıbaşı, Mimar-ı hassa Mehmed Said ve Halifesi Ahmed, Kurşuncubaşı Hacı İbrahim ve diğer kişilerin katılımıyla yapılmıştır (Batır & Dündar, 2022, s. 936; Cengiz, 2020, s. 65). 1761-1762 yıllarına tarihli bu tamir keşif defterlerine göre cami başta olmak üzere Darü'l-kurrâ Medresesinde, Dârü'l-hâdis Medresesinde, Sıbyan Mektebi, muvakkithânesinde, tuvaletlerde, Küçük Arasta'da (Arasta-i Sağır), Kaşıkçı Hanında, Nahıl Hanı ve Meyve Hanında, hazire duvarlarında ve sebilde onarım çalışmaları yapılmıştır (Batır & Dündar, 2022, s. 942-943). Keşif defterlerinde günümüze ulaşmayan sebilin, konumu ve mimarisi hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır. Küçük Arasta'nın önünde olduğu belirtilen sebilde kısmi sıva onarımları gerçekleştirildiği, badanasının yenilendiği, kurşun örtüsünün değiştirildiği, çatı ve pencerelerinin boyandığı öğrenilmektedir (Batır & Dündar, 2022, s. 942-943). Bu belgeler ışığında söz konusu sebilin Selimiye Külliyesi'ni oluşturan yapılardan biri olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle yapının çalışmamızda "Selimiye Sebili" olarak adlandırılmasının daha doğru olacağı düşünülmüştür.

Sebilin mimarisi hakkında eski Edirne fotoğraflarından bilgi edinilebilmekte olup 1912-1913 Edirne Bulgar İşgali sırasında kayda alınan bir videoda söz konusu sebilin yer aldığı dikkati çekmektedir. Oldukça iyi durumda görülen sebilin bu dönemde kullanıldığı anlaşılmaktadır (Görsel 5).

Görsel 5. 1912, Balkan Savaşları sırasında işgal edilmiş olan Edirne'den görüntülerde, Selimiye Sebili (1912 Balkan Savaşlarında Edirne, https://www.youtube.com/watch?v=5FD3T_hOjFo. Erişim tarihi: 01.01.202)

Günümüze ulaşmayan bu yapı, Selimiye Külliyesi Büyük Arastasının batısındaki yok olan Küçük Arasta köşesinde yer almaktaydı. Önündeki caddeye çıkma yapan sebil, bulunduğu yerleşim adasına uygun olarak, üçgen yapacak şekilde çokgen planlı bir köşe sebili olarak tasarlanmıştır. Giriş cephesiyle birlikte toplam beş yüzlüdür. İki renkli taşlardan sivri kemerli alınlıklara sahip yapı üç pencere ile caddeye açılmaktadır. Dikdörtgen pencere açıklıkları mermer söveli olup lokma demir parmaklıklara sahiptir. Pencerelerin alt kısmında, köşe dikmelerinin arası, mermer lentolarla birbirine bağlanmış olup eteklik bölümü sadedir. Üzeri kurşun kaplı kubbeye örtülü olup kubbe ortasında madeni bir alem vardır. Geniş kubbe saçaklarının etekleri Batılılaşma dönemi etkisindeki kıvrımlarla son bulmaktadır. Her iki yanında dükkân sıraları görülen yapının güneyinde sebilhan kapısı yer alır. Basık kemerli bu kapı üzerinde dikdörtgen silmeli bir kitabe kartuşu görülmektedir. Ancak üzerinde yazı olup olmadığı anlaşılamamaktadır (Görsel 6-7).

Görsel 6. Selimiye Sebil, 20. Yüzyıl Başı (Sebil, <https://edirne.ktb.gov.tr/TR-76345/eski-edirne-resimleri.html>. Erişim tarihi: 04.01.2020)

Görsel 7. Selimiye Sebil, (A. Khan, 1922).

Selimiye Sebili'nin yıkım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, Selimiye ve çevresine ait eski Edirne fotoğraflarında, yapının 1930'lu yılların ortalarına kadar var olduğu görülmektedir (Görsel 8-9). Rus istilaları ve Balkan Savaşları ardından, 1930'lara gelindiğinde şehirde Üç Şerefeli Cami, Eski Cami ve Selimiye Camii gibi anıtsal yapıların görünürlüğünü arttırmak ve ön plana çıkarmak için bir çevre düzenleme projesi hazırlanmıştır. Bu çalışmalar sırasında Selimiye Camii ile Eski Cami arasındaki bölge yeşil alan olarak düzenlenmiştir (Arif, 1931, s. 317-318). 1935'te ise dönemin Trakya Umum Müfettişi General Kâzım Dirik tarafından, Meriç Köprüsü'nden Selimiye Camii'ne kadar istimlak ve yıkım işlemleri başlatılmıştır. Bu sayede, Selimiye Camisi çevresi ile birlikte şehrin odak noktası hâline getirilmeye çalışılmıştır (Batı, 2008, s. 105). Bu yıllarda Edirne Müzesi Müdürü olan Necmi İğne'nin, söz konusu sebinin yıkılmasını engellemek için büyük mücadele verdiği bilinmektedir (Karakaya, 2016, s. 63; Bulut, 2021, s. 63). Ancak uğraşlarına rağmen başarılı olamadığı anlaşılmaktadır. Ardından, 1937'de yine Selimiye külliyesinin yapılarından biri olan Yemişkapanı yıkılmıştır. Bu nedenle söz konusu sebinin Selimiye Cami ve çevresinde gerçekleşen bu yeni imar çalışmaları kapsamında yıkıldığı tahmin edilmektedir. Belediye tarafından ortadan kaldırılan yapının taşları bir süre yol kenarında bırakılmış, zaman içinde ise yok olmuştur (Peremeci, 2011, s. 106; Onur, 1978, s. 76).

Görsel 8. Edirne Kasırgası sonrası, Foto Fettah, 1930.

Görsel 9. 1930'lar, Foto Kitapçı Şevki

DEĞERLENDİRME

Osmanlı mimarisinin merkezi plan şemasında ulaştığı en yüksek düzeyi temsil eden ve Edirne'de şehrin hâkim bir noktasında yer alan Selimiye, Osmanlı Devletinin Avrupa topraklarındaki egemenliğinin ve II. Selim'in Edirne'ye olan sevgisinin mimarideki bir tezahürüdür. Sultan II. Selim tarafından yaptırılan külliye'nin merkezini cami oluşturmaktadır. 27 Kasım 1574 (12 Şaban 982) tarihindeki açılışından bugüne 450 yıldır Edirne'yi taçlandıran bu yapının inşasına ilişkin Dîvân-ı Hümâyunda yazılan otuz yedi hüküm bulunmaktadır (Tuncay, 1969, s. 12). Bu belgelerden külliye'yi oluşturan yapılar ve inşâ süreçleri hakkında detaylı bilgi edinilmektedir (Tuncay, 1969, s. 12; Sönmez & Sönmez, 1996, s. 75). Örneğin; 17 Mart 1573 (13 Zilkade 980) tarihli bir belgede Sinan'ın, caminin çevresinin imar edilmesi gerektiği bunun için yakındaki boş arazide Yemiş Kapanı (meyve kapanı) ile Eski Saray tarafında ki boş arazide on ev yapılması isteğinin Sultan II. Selim tarafından uygun görüldüğü bildirilmektedir (Tuncay, 1969, s. 12). Sinan'ın ölmeden önce tasarımı yaptığı anlaşılan Yemiş Kapanı 1588-1590/91 yılları arasında Mimar Davud Ağa ve Hüseyin Çavuş tarafından inşa edilebilmiştir (Ersoy, 2018, s. 121). Bu dönemde yemiş kapanının önünde uzanan boş arsaya, Mimarbaşı Davud Ağa tarafından gelir getiren başka yapılar daha inşa etmesi bildirilmiştir (Necipoğlu, 2013, s. 327). Selimiye Sebili'nin de bu ek imar çalışmaları sırasında Mimar Davud Ağa tarafından yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Mimar Sinan'ın son yıllarında "Suyolu nazırı" olarak görev yapan Davud Ağa Mimar Sinan'ın 1588'de ölümü üzerine mimarbaşı olmuştur. 1599'dan ölümüne kadar Sinan'ın mimari geleneğini sürdürmüş, bilgisi, deneyimi ve mühendis becerisiyle Sinan sonrası Klasik Osmanlı mimarlığına damgasını vurmuştur (Erdoğan, 1955, s. 183-184, 193; Refik, 1977, s. 62; Tüfekçioğlu & Tümer, 2019, s. 116). Özellikle çeşme ve sebilleri ile tanınan mimarın İstanbul Koca Sinan Paşa Külliyesinde (1593) türbe önüne yerleştirdiği sebil kitabesinde adı geçmektedir (Erdoğan, 1955, s. 192; Egemen, 1993, s. 753-754). İstanbul Gazanfer Ağa Külliyesi'nin (1596) Atatürk Caddesine bakan köşesine yine mermer sütunlu, kubbeli bir sebil yerleştirmiştir (Kumbaracılar, 1938, s. 65; Erdoğan, 1955, s. 193; Egemen, 1993, s. 295). Bu sebiller birer köşe sebili olarak konumlanmaları, çokgen planları ve üzerlerinin geniş saçaklı kubbelerle örtülmesi bakımından Selimiye Sebili ile benzerlik göstermektedir.

Anadolu Selçuklu Dönemine ait Konya Sâhib Ata Camii (1258) taçkapısının yanlarındaki iki pencere sebilleri mevcut olan en eski sebillerdendir (Yavuzylmaz & Çaycı, 2022, s.189-238; Önge, 1997, s.67-70). Osmanlı dönemi mevcut sebillerin en eskisi ise İstanbul Hüsrev Kethüdâ Sebilidir (1565) (Kumbaracılar, 1938, s. 7; Egemen, 1993, s. 396; Urfalıoğlu, 2009, s. 249-250). Osmanlı'nın ikinci başkenti olan Edirne'de ise 14-19. yüzyıllar arasında yirmi kadar sebil inşa edildiği bilinmektedir. Bu sebillerden günümüze sadece on iki sebil ulaşabilmiştir (Karademir, 2019).

Günümüzde mevcut olmayan sebillerden biri inşa tarihini 16. yüzyılın son çeyreğine tarihleyebileceğimiz Selimiye Sebili'dir. Banileri ve mimari özellikleri bakımından Mimar Sinan türbesinin köşesinde yer alan Mimar Sinan Sebili (1857) ile olan benzerliği oldukça dikkat çekicidir. Her iki sebilde çokgen cephelere sahip olup her yüzlerinde taş dikmelerle ayrılan dikdörtgen açıklıklı pencerelere sahiptirler ve bir köşe sebili olarak tasarlanmışlardır. Mimar Sinan'ın türbesinin hazire köşesindeki bu sebil, yanlışlıkla Sinan'a atfedilmesine rağmen Kanuni Sultan Süleyman'ın ruhu için daha sonra Sultan III. Murad tarafından yaptırılmıştır. Bulunduğu yer nedeniyle Sinan'a atfedilse de mimarının Sinan olduğu kesin değildir. Bu belirsizlikle beraber her iki sebilin tasarım benzerliği Sinan sebilinin de Davud Ağa tarafından inşa edilmiş olabileceği sorusunu akla getirmektedir (Bilgen, 1973, s. 143; Egemen, 1993, s. 450-451; Önge, 1996, s. 116; Necipoğlu, 2013, s. 204). Selimiye Sebili gibi sokakların kesiştiği bir yol üzerinde yer almaktadır ve üzeri geniş saçaklı bir kubbe ile örtülüdür (Görsel 10).

Görsel 10. Mimar Sinan Sebili, (N. Ç. Akçıl Harmankaya, 2023)

Zaman içinde birçok kez onarım geçiren Selimiye Cami ile Külliyesinin birçok yapısı yukarıda da bahsedildiği üzere 1761 yılında kapsamlı bir onarıma girmiştir. 1761-1762 yıllarına ait bu tamire ilişkin hazırlanan keşif defterlerinden bugünkünden farklı olarak Selimiye Külliyesi'nin pek çok yapıdan oluştuğu anlaşılmaktadır. Günümüzde yok olan bu yapılar arasında; Küçük Arasta, Kaşıkçı

Hanı, Nahl Hanı, iki su terazisi ve bekçi odası ile birlikte çalışma konusunu oluşturan sebilden de bahsedilmektedir (Batır & Dündar, 2022, s. 947). Bu tamir belgeleri, yapının bu tarihlerden çok daha öncede külliye'nin bir yapısı olarak var olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. Keşf-i Sâni Defteri'nden söz konusu sebilin Arasta çarşısının batısında yer alan ve zamanla yok olan Küçük Arastanın köşe başında olduğu öğrenilmektedir. Geçmişte bu iki arasta arasında bir sokak bulunduğu anlaşılmaktadır (Sav, 2019, s. 205-215). Bu sokağın devamında Yemiş Kapanı ile keşif defterlerinde adı geçen diğer yapıların bulunduğu düşünülebilir. Bugün, Selimiye Külliyesi'ni çevreleyen tarihi dokusundan hiçbir iz kalmamıştır. Caminin batısından şehrin merkezine doğru inen teras üzerinde var olduğu bilinen yapılardan Yemiş Kapanı ise 1937'de yıkılarak yeri 1967'de park hâline getirilmiştir (Ersoy, 2018, s. 121). Bugün Selimiye Camii ile Eski Cami arasındaki alan Selimiye Meydan Parkı adıyla yeşil alan olarak düzenlenmiştir. Alanın ortasında ise 2014-2016 yılları arasında yapılan kazılarda ortaya çıkartılan eski Yemiş Kapanı'nın temelleri görülmektedir.

SONUÇ

Klasik Osmanlı mimarlığında Sinan dehasının Edirne'deki bir temsili olan Selimiye Külliyesi 450. yılını geride bırakırken hâlâ araştırılmaya muhtaçtır. II. Selim döneminde, 1568/69-1574/75 yılları arasında Mimar Sinan tarafından inşa edilen külliye'nin yapımına Mimar Davud Ağa tarafından III. Murad devrinde de devam edilerek ek yapılarla genişletildiği anlaşılmaktadır. 1588 yılı sonrasını kapsayan bu imar çalışmaları sırasında külliye'ye eklenen birçok yapıdan biri de Selimiye Sebili olmuştur.

1761-1762 tarihli onarım belgeleri başta olmak üzere konuya ilişkin var olan görsel ve yazılı kaynaklardan Mimar Davud Ağa'ya inşa ettirildiği anlaşılan sebil zaman içinde değişen yeni su şebekesine bağlı olarak işlevini kaybetmiş olmalıdır. 16. yüzyılın sonlarında, III. Murad tarafından Selimiye Külliyesi'ne eklenen bir su yapısı olarak oldukça önemlidir. Arastaya son halini kazandıran Mimar Davud'un çarşının yakınına da bir sebil ilave etmek istemiş olduğunu düşündürmektedir. Camiye ulaşan yol üzerinde konumlanan yapı eski Küçük Arasta Sokağı ve çevresindeki eski yerleşim dokusunun da varlığını anlatmaktadır. Yıkım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Edirne fotoğraflarından 1930'lu yılların ortalarına kadar varlığı izlenebilen yapının takip eden yıllarda gerçekleştirilen çevre düzenlemeleri ve yeni yol açma çalışmaları nedeniyle, 1930'ların sonunda, yok olmuştur.

Edirne Selimiye Külliyesi'nin inşa programında, caminin içinde ve dışında olmak üzere, çeşme, şadırvan, abdest muslukları, müezzin mahfili altındaki süs havuzu ve su terazisi gibi birbirinden farklı birçok su yapısı daha bulunmaktadır. Onlardan biri olan Selimiye Sebili Edirne'nin yok olan mimari mirası içinde özel bir yere sahiptir. Bulunduğu konum Selimiye ve çevresinin bugünkünden farklı olarak dinî ve sosyal bir yaşam alanı olduğunu anlatmaktadır. Açılışının 450. Yıl dönümüne gelindiğinde, Selimiye Külliyesi'nin sadece cami, iki medrese, arasta, muvakkithaneden müteşekkil olmadığı çok açıktır. Külliye'nin inşa programının tek bir aşamada tamamlanmadığı bugün mevcut olmayan sebili gibi pek çok yapısı ile birlikte yıllar içinde ihtiyaca yönelik ek yapılarıyla büyütüldüğü anlaşılmaktadır.

SUMMARY

Islam places significant importance on purity and charity, which has greatly influenced the construction of water structures. This focus led to the creation of facilities such as fountains and sebils, which were built as acts of charity in addition to places of worship like mosques and masjids. These structures were designed to meet the water needs of the community. Sebils, where drinks such as sherbet were distributed during Ramadan and on holy nights, are categorized based on their locations—corner, facade, detached, and window sebils. In Edirne, approximately twenty of these structures,

characterized by their quadrangular, polygonal, or circular designs, once adorned the city streets. Unfortunately, most have been lost due to the Balkan Wars, earthquakes, fires, and urban development. One notable sebil that has not survived is the Selimiye Sebil.

The Selimiye Complex is located on a hill called Kavak Square in the city center. Built on the site of the old palace, this complex is regarded as the masterpiece of the architect Mimar Sinan. The Selimiye Mosque, which represents the zenith of Ottoman architecture with its central plan design, was constructed by Mimar Sinan between 1568 and 1574. It includes madrasahs and shops located on the east side of the arasta. The shops on the west side, along with the prayer dome and primary school, were completed by Mimar Davud Ağa during the reign of Sultan Murad III. The outer courtyard of the complex, bordered by the arasta to the west and including the mosque, is surrounded by perimeter walls on three sides. Within the courtyard is a hazire area, which consists of two sections oriented towards the qibla of the mosque. Here, one can find the open tomb of Prince Selim. The Hasan Pasha Sebil is situated on the hazire wall. On the northwest side of the mosque, there is a muvakkithane and men's toilet, and a women's toilet is located on the northeast. Additionally, a wall fountain is positioned at the northeast corner of the outer courtyard wall, along with the Palace Bath and foundation houses known as Stone Rooms on the east. It is known that the complex originally contained many structures, including the sebil, which has not survived to the present day, but historical sources attest to its existence.

The Sebil, which no longer exists, was located on Mimar Sinan Street, in front of the Selimiye Mosque, at the western corner of the Arasta. Designed as a polygonal corner sebil, it protruded onto the street, forming a triangular shape that followed the settlement block's layout. The structure featured a total of five facades, including the entrance facade, which opened to the street through three windows adorned with two-colored pointed arched pediments. The rectangular window openings had marble jambs and iron bars. Historical documents confirm that this sebil is part of the Selimiye Complex, leading to its designation as the "Selimiye Sebil." The Selimiye Mosque and its social complex underwent repairs starting in 1761 due to issues like rainwater leaking through the old lead coverings and joints, which caused damage to the structures. Additionally, worn-out shop eaves created safety hazards. Important details about the location and architecture of the Selimiye Sebil have been documented in repair records from 1761-1762, although the sebil itself has since vanished. According to these records, partial plaster repairs were conducted on the sebil situated in front of the Small Arasta. Its whitewash was renewed, the lead cover was replaced, and its roof and windows were repainted. The sebil is believed to have been constructed by Architect Davud Ağa under the orders of Sultan Murad III, based on both written and visual sources. It likely lost its function over time due to changes in the water network. The sebil is known by various names, including "Selim Han Sebil," "Sultan Murad III Sebil," "Architect Davud Sebil," "Architect Davud Ağa Sebil," "Arasta Sebil," "Murat III Sebil," and "Arastabaşı Sebil." It bears a striking resemblance to the Architect Sinan Fountain (1857), located at the corner of the Mimar Sinan tomb, in terms of benefactors, facade features, and architectural styles. This research focuses on the architecture, history, and architect of the sebil, which stood in the western corner of the Edirne Selimiye Complex until the mid-1930s, highlighting its significance within the context of Edirne fountains and fountain architecture. For the first time, its relationship with the Selimiye Complex is being examined. Previous studies have treated it as an independent sebil, overlooking its potential role within the Selimiye Complex, which emphasizes the importance of this research. It is evident that the construction program for the Edirne Selimiye Complex included a variety of water structures, such as fountains, ablution fountains, a decorative pool beneath the muezzin's gallery, and a water balance level, both inside and outside the mosque. The Selimiye Complex was not limited to just a mosque, two madrasahs, a bazaar, and a muvakkithane at the 450th anniversary of its opening; it encompassed many

structures, including the demolished public sebil, demonstrating that Selimiye completed its social complex program in two phases.

Makale Bilgileri		Article Information	
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.	Ethics Committee Approval:	Exempt from Ethics Committee Approval.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı bulunmamaktadır.	Informed Consent:	No participants.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.	Financial Support:	No financial supports from any institution or project.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır	Conflict of Interest:	The authors declare that no conflict of interest.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.	Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the technical drawings and photos used in the study.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman Hibri. (1999). *Enîsü'l-Müsâmirîn Edirne tarihi 1360-1650*. Ratip Kazancıgil (Çev.). İstanbul: Edirne Valiliği.
- Ahmed Bâdi. (200). *Riyaz-ı Belde-i Edirne I*. Ratip Kazancıgil (Çev.). İstanbul: Edirne Valiliği.
- Akçıl Harmankaya, N. Ç. (2022). Edirne Selimiye Külliyesi su yapıları. S. Melike Zeren Hasdağlı & Emre Taştemür (Ed.), *Işık Şahin'e Armağan* içinde (s. 267-296). Edirne: Trakya Üniversitesi Yay.
- Akçıl Harmankaya, N. Ç. (2019). Edirne Selimiye Külliyesinde bilinmeyen bir çeşme. *Art-Sanat* 12, 1-18.
- Ali Saim Ülgen arşivinde Edirne. (t.y.). <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/88729> Erişim tarihi: 14.09.2024.
- Arif, B. (1931). Edirne'nin imarı, *Mimar* 10, 317-318.
- Arseven, C. E. (1952). Sebil. *Sanat Ansiklopedisi*. (C. 4, s. 1772). İstanbul: Milli Eğitim Yay.
- Batı, Y. (2008). *General Kazım Dirik ve Trakya Umum Müfettişliği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Batr, E. & DüNDAR, A. (2022). "Edirne Selimiye Külliyesi'nde 1761-1762 yıllarında gerçekleştirilen restorasyon faaliyetleri. *Belleten* 86/307, 929-968.
- Bilgen, A. (2021). Mimar Sinan Hakkında Araştırmalar II. *Sanat Tarihi Yıllığı* 5/1973, 141-174.
- Bulut, C. (2021). *Edirne'nin Necmi Abey'i Edirne Müze Kurucularından Müzeler Müdürü Necmi İğne 1898-1953*. İstanbul: Edirne Valiliği Yay.
- Cengiz, H. A. (2020). *1752 Edirne depremi (Zelzele-i Azîme)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Ebû Dâvûd, Zekât, 41.
- Egemen, A. (1993). *İstanbul'un çeşme ve sebilleri*. İstanbul: Arıtan Yay.
- Erdoğan, M. (2010). Mimar Davud Ağa'nın hayatı ve eserleri. *Türkiyat Mecmuası*, 12, 179-204.
- Ersoy, B. (2018). Edirne Yemiş Kapanı ve restitüsyon önerisi. *Sanat Tarihi Dergisi* 27/1, 119-133.
- Evliya Çelebi. (2016). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi* 1/3. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı (Haz.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Karademir, M. (2019). *Edirne sebilleri*. Konya: Palet Yayınevi.
- Karakaya, H. (2016). *Edirne müzesi tarihi ve Edirne kültür hayatındaki yeri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Kuban, D. (1997). *Sinan'ın sanatı ve Selimiye*. İstanbul: İş Bankası Yay.
- Kuban, D. (2007). *Osmanlı mimarisi*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.
- Kumbaracılar, İ. (1938), *İstanbul sebilleri*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.
- Kuran, A. (1986). *Mimar Sinan*, İstanbul: Hürriyet Vakfı.
- Kuruyazıcı, H. (1986). Edirne Selimiye Külliyesi'ndeki Arastanın bir bölümünün Mimar Sinan'ın yapıtı olduğu konusunda kanıtlar. *II. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi Bildirileri* içinde (s. 155-168). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yay.
- Meriç, R. M. (2013). *Şehrin hüznü Edirne'nin tarihi ve mimari eserleri hakkında*. İstanbul: Edirne Valiliği Yay.
- Köylüoğlu, N. M. (2001). *Edirne'de Osmanlıdan günümüze su yapıları*. Edirne: Türk Kütüphanecileri Derneği.
- Mülayim, S. & Çobanoğlu, A. V. (2009). Selimiye Camii ve Külliyesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 36, s. 430-434). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Mülayim, S. (2024). *Edirne Selimiye*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.

- Necipoğlu, G. (2013). *Sinan çağı Osmanlı İmparatorluğu'nda mimarî kültür*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Onur, O. (1978). *Edirne su kültürü*. İstanbul: Acar Matbaacılık.
- Önge, Y. (1996). Mimar Koca Sinan'ın sebilleri. *Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri* içinde (s.114-116). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Önge, Y. (1997). *Türk mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde su yapıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özendes, E. (1999). *Osmanlı'nın ikinci başkenti Edirne geçmişten günümüze fotoğraflar*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi.
- Pakalın, M.Z. (1946). *Osmanlı târih deyimleri ve terimleri sözlüğü* 3. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- Peremeci, O. N. (2011). *Edirne tarihi*. Edirne: Bellek Yay.
- Refik, A. (1977). *Türk mimarları*. Zeki Sönmez (Haz.), İstanbul: Sander Yay.
- Sâî Mustafa Çelebi. (2002). *Yapılar kitabı (Tezkiretü'l-Bünyan ve Tezkiretü'l-Ebniye) Mimar Sinan'ın anıları*, İstanbul: Koç Bank Yay.
- Sav, M. (2019). Topografik etmenlerin izinde: Edirne Selimiye Külliyesi. *Vakıflar Dergisi*, 52, 205-229.
- Sebil. <https://edirne.ktb.gov.tr/TR-76345/eski-edirne-resimleri.html>. Erişim tarihi: 04.01.2020.
- Sönmez, Z. (1988). *Mimar Sinan ile ilgili tarihi yazmalar-belgeler*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yay.
- Sönmez, N. & Sönmez, Z. (1996). Tarihi belgelerin ışığında Edirne Selimiye Camii. Azize Aktaş Yasa (Haz.). *Uluslararası Mimar Sinan Sempozyumu Bildirileri* içinde (s. 73-79). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Tirmizî, Edeb 41.
- Tuncay, R. (1969). Edirne'de Selimiye Camii, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 23, 3-12.
- Tüfekçioğlu, A. & Tümer Ş. (2019). "Mimar Dâvud Ağa'nın imzalı eserleri ve üslûbu. *Mukaddime*, 10/1, 115-139.
- Urfaloğlu, N. (2009). Sebil. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 36, s. 249-250). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Yavuzylmaz, A. & Çaycı, A. (2022). Sahib Ata ve oğullarının su yapıları. Ahmet Ahmet Çaycı ve Ahmet Yavuzylmaz (Ed). *Sahib Ata Araştırmaları* içinde (s.189-238). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yay.
- Yavuzylmaz, A. (2023). *Anadolu'da XVI. yüzyıl Osmanlı medrese mimarisi (1500-1600)*. Konya: Palet Yay.
- 1912 Balkan savaşlarında Edirne. https://www.youtube.com/watch?v=5FD3T_hOjFo Erişim tarihi: 01.01.2024.

Arşiv Kaynakları

- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi). Meşihat Şer'iyye Sicilleri (4023/4037)
- BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi). Evkaf Haremeyn Muhasebesi Defterleri (5318).